

A.G. SUKIASYAN, S.A. GALOYAN

PRINCIPLES AND DIRECTIONS FOR DEVELOPING A MARKET STRATEGY AT A ENTERPRISE

The article discusses conceptual issues on the fundamental principles and directions for developing a market strategy for a textile enterprise. The study is based on the study of marketing factors in the field of market activities of the organization, the influence of which and methods for their assessment are determined in order to improve the management efficiency of a enterprise.

Keywords: scientific potential, principles of market strategy, degree of enterprise readiness for strategic management.

ՀՏԴ 330.3

Ա.Մ. ՀԱՅՐԱՊԵՏՅԱՆ

**ՀՀ ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ԱՐԴԻ ՎԻՃԱԿԸ ԵՎ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ
(Գյումրի)**

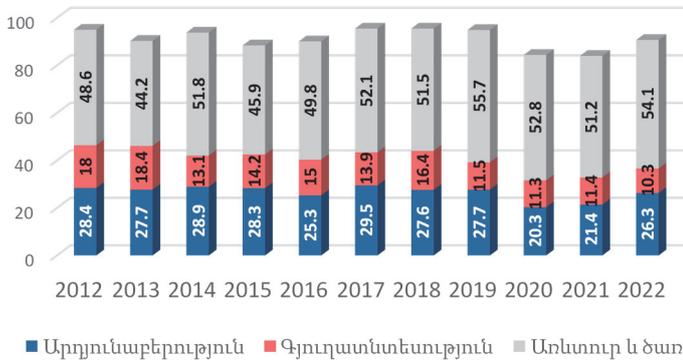
Կատարվել է ՀՀ արդյունաբերության ոլորտի վիճակի վերլուծություն՝ հիմնվելով տնտեսական աճի, զբաղվածության և արտահանման ցուցանիշների վրա: Հետազոտությունը կատարվել է վերջին տասնամյակի որոշ ցուցանիշների հաշվառմամբ՝ հնգամյակի կտրվածքով:

Առանցքային բառեր. արդյունաբերություն, արդյունաբերական արտադրանք, արտահանում, տնտեսության ճյուղեր, տնտեսական բարդության ցուցիչ:

Հետազոտության նպատակը: ՀՀ արդյունաբերության զարգացման հնարավորությունների բացահայտումն ու գնահատումն է՝ ելնելով ոլորտում տիրող հիմնական միտումներից:

Խնդրի դրվածքը: Խնդիր է դրվել ուսումնասիրել ՀՀ արդյունաբերության վերաբերյալ վիճակագրական հրապարակումները, որոշել առանձին ցուցանիշների աճի և նվազման դինամիկան, գնահատել ոլորտի առանձնահատկությունները, բացահայտել էական ձեռքբերումներն ու հիմնախնդիրները:

Հետազոտության արդյունքները: Ըստ ՀՀ վիճակագրական կոմիտեի տվյալների՝ վերջին տասնամյակում արդյունաբերության տեսակարար կշիռը Հայաստանի ՀՆԱ-ի կազմում ունեցել է թե՛ աճի միտում, թե՛ նվազման (նկ. 1.):

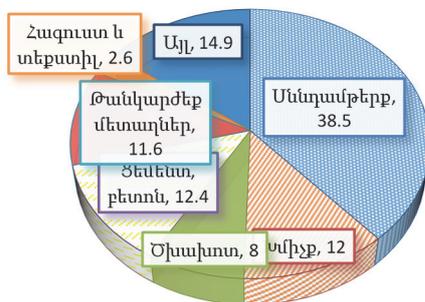

Նկ. 1. ՀՀ տնտեսության խոշոր ճյուղերի մասնաբաժինը ՀՆԱ-ում 2012-2022թթ. (%) [6, 7]

2021թ.-ին, ինչպես և սպասելի էր, ոլորտում նկատելի աճ չի արձանագրվել, սակայն 2022թ. դեկտեմբերի և 2023թ. երկրորդ կիսամյակի դրությամբ արդյունաբերության ծավալները որոշակիորեն աճել են (+1%՝ համեմատած 2022թ.-ի երկրորդ կիսամյակի ցուցանիշի հետ [1]), իսկ մասնաբաժինը ՀՆԱ-ում աճել է 3,4 տոկոսային կետով՝ կազմելով 29,7%: Ըստ ՀՀ Կառավարության հաշվետվության՝ 2022թ.-ին ագրովերամշակող արդյունաբերության տեսակարար կշիռը վերամշակող արդյունաբերությունում կազմել է 52,4%, իսկ ամբողջ արդյունաբերության համախառն արտադրանքում՝ 32,9% [2]:

Չնայած սոցիալ-տնտեսական կյանքում իր ունեցած կարևորությանը, արդյունաբերության ճյուղը ծառայությունների ոլորտին զիջում է նաև զբաղվածության ցուցանիշով: Որպես օրինակ նշենք, որ 2023թ. հունվարի դրությամբ Հայաստանում արտադրական ոլորտում զբաղվածների թիվը կազմել է 83 610 մարդ՝ կազմելով երկրի ընդհանուր աշխատուժի ընդամենը 12,1%-ը [3]: 2006-2020թթ. միջինը կազմել է 11,9% [4]:

2022թ. վերամշակող արդյունաբերության կառուցվածքը բերված է նկ. 2-ում:

Նկ. 2. Վերամշակող արդյունաբերության կառուցվածքը 2022թ. (%) [5]

Ուսումնասիրվող բոլոր ցուցանիշները նախորդ երկու տարիների ընթացքում դրսևորել են նվազման միտում, իսկ անկման միջին տեմպը կազմել է 11%: Ցածր է վերամշակող արդյունաբերության տեսակարար կշիռը ՀՆԱ-ում, որը կազմել է 12% կառավարության ծրագրերում ամրագրված 15% - ի փոխարեն [10]:

Արդյունաբերական արտադրանքի ծավալի, կառուցվածքի և արտադրության ինդեքսների փոփոխությունը՝ ըստ հիմնական (խոշոր) ոլորտների բերված են աղ.1-ում:

Աղյուսակ 1

Արդյունաբերական արտադրանքի ծավալի, կառուցվածքի և արտադրության ինդեքսների փոփոխությունը՝ ըստ հիմնական (խոշոր) ոլորտների [7, 8, 9]

Ցուցանիշը	2017թ.			2022թ.		
	Փաստացի հունվար-դեկտեմբեր (մլրդ դր.)	Տես. կշիռը (%)	Աճի տեմպը նախորդ տարվա նկատմամբ (%)	Փաստացի հունվար-դեկտեմբեր (մլրդ դր.)	Տես. կշիռը (%)	Աճի տեմպը նախորդ տարվա նկատմամբ (%)
Արդյունաբերություն	1 608,9	-	112,6	2 573,7	-	107,9
1. Հանքագործական արդյունաբերություն	292,1	18	113,9	569,3	22,1	96,8
2. Վերամշակող արդյունաբերություն, այդ թվում՝	1 024,3	63	115,7	1 698,0	66	113,5
ա) Մենդամթերքի արտադրություն	294,6	18,3	102,6	623,5	24,2	107,1
բ) Խմիչքների արտադրություն	148,6	9,2	134	206,7	8	102,3
գ) Հագուստի արտադրություն	15,5	1	134,2	28,7	1,1	102,6

2022թ.-ին ՀՀ-ում հագուստի, կաշվե իրերի և տեքստիլ արտադրանքի արտադրությունը միասին կազմել է 46,8 և 52,01 մլրդ դրամ: Ընդ որում, այս ոլորտում տիրող միտումը բնորոշ է նաև համաշխարհային տնտեսությանը: Որպես

օրինակ նշենք, որ 2022 թվականին տեքստիլի համաշխարհային շուկան կազմել է մոտավորապես 1,2 տրիլիոն դոլար, իսկ նախորդող 3 տարիների միջին ցուցանիշը չի գերազանցել 1 տրիլիոն դոլարը [9]:

Հագուստի և հագուստի պարագաների արտադրությունը ՀՀ արտահանմանն ուղղված գերակա ոլորտներից է, որը համարվում է երկրում զբաղվածության ապահովման կարևորագույն աղբյուր՝ կանանց մոտավորապես 90% ներգրավվածությամբ [11]:

Տեքստիլ արդյունաբերությունը Հայաստանի արդյունաբերության մեջ իր ունեցած նշանակությամբ շարունակում է մնալ ռազմավարական ոլորտ: 2021թ.-ին այն ունեցել է շուրջ 6 մլրդ դրամի արտադրական ներուժ: Տեքստիլ ոլորտի ընկերությունների թիվը 2011-2020թթ.-ին աճել է 60%-ով՝ 96-ից դառնալով 153: Այնուամենայնիվ, 2022թ.-ին այդ թիվը նվազել է մինչև 89-ի:

2022 թվականին Հայաստանի «ամենաթանկ» արդյունաբերական արտահանումները եղել են ադամանդները (418 մլն ԱՄՆ դոլար), ծխախոտը (320 մլն ԱՄՆ դոլար), կոնյակը (292 մլն ԱՄՆ դոլար), ալյումինե փայլաթիթեղը (128 մլն ԱՄՆ դոլար), հագուստը (127 մլն ԱՄՆ դոլար) և ոսկերչական իրերը (109 մլն ԱՄՆ դոլար) [12]:

Արտահանման ծավալները, ըստ հիմնական ապրանքախմբերի, նախորդ տարիներին ունեցել են հետևյալ տեսքը (աղ. 2):

Աղյուսակ 2

«ՀՀ արտահանման ապրանքային կառուցվածքը [13]

Հ/Հ	Ապրանքի անվանումը	2020թ. (մլն ԱՄՆ դոլար)	%-ը	2021թ. (մլն ԱՄՆ դոլար)	%-ը
1	Սննդեղեն, գյուղ. հումք	775.4	30,7	911.2	30,5
2	Հանքանյութեր	817.5	32,3	973.1	32,5
3	Քիմիական արտադրանք	44.4	1,7	59.8	2,0
4	Մորթի, կաշի	5.2	0,2	5.8	0,2
5	Փայտեղեն, թղթե արտադրանք	1.8	0,1	2.6	0,1
6	Տեքստիլ, կոշիկեղեն	136.5	5,4	188.1	6,3
7	Քարե, ապակե արտադրանք	20.1	0,8	20.2	0,7
8	Թանկարժեք քարեր, մետաղներ	368.4	14,6	323.5	10,8
9	Մետաղներ	229.0	9,1	364.2	12,2
10	Մեքենաներ, սարքավորումներ	49.9	2,0	93.3	3,1
11	Այլ ապրանքներ	79.4	3,1	47.6	1,6
12	Ընդամենը	2.528	-	2.990	-

2022թ. դրությամբ ՀՀ արտահանման կառուցվածքում գերակշռող են եղել թանկարժեք մետաղներ՝ 18,6% (989.3 մլն ԱՄՆ դոլար) [14]:

Եզրակացություն.

1. Արդյունաբերության ոլորտն աչքի չի ընկնում աճի բարձր տեմպերով:
2. Վերջին 5 տարվա ընթացքում աճել է վերամշակող ճյուղերի մասնաբաժինն ընդհանուր արդյունաբերության մեջ:
3. Տեքստիլ ոլորտի ավելացված արժեքի հնդեքսը վերջին երեք տարիների ընթացքում նվազել է:
4. Ցածր է վերամշակող արդյունաբերության տեսակարար կշիռը ՀՆԱ-ում (միջինացված ցուցանիշով՝ 12%), մինչդեռ Կառավարության ծրագրերում ընդունվել էր հասցնել մինչև 15%:
5. Երկարաժամկետ կտրվածքով արտահանման կառուցվածքում փոփոխությունները շոշափելի չեն: Համեմատականորեն, դրական միտում է նկատվել տեքստիլ արտադրանքի արտահանման մեջ. 2011-2020թթ.-ին ցուցանիշն ավելացել է ավելի քան 40%-ով:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Հայաստանի Հանրապետության սոցիալ-տնտեսական վիճակը 2023թ. հունվար-հունիսին, էջ 11-12, https://armstat.am/file/article/sv_06_23a_121.pdf
2. ՀՀ Էկոնոմիկայի նախարարություն, Հայաստանի ագրովերամշակող արդյունաբերությունը և պարենային անվտանգությունը, <https://www.mineconomy.am/page/1327>
3. Armenia's Manufacturing Industry: An Overview, <https://evnreport.com/magazine-issues/armenias-manufacturing-industry-an-overview/#>
4. **Այվազյան Գ.** ՀՀ արդյունաբերության մրցունակության բարձրացման հնարավորությունները: Երևան: «Տնտեսագետ» հրատարակչություն, 2022, 140 էջ:
5. https://armstat.am/file/article/sv_12_22a_121.pdf
6. https://www.armstat.am/file/article/5nish_12_2013.pdf
7. https://www.armstat.am/file/article/5nish_12_2017.pdf
8. https://www.armstat.am/file/article/5nish_12_2022.pdf
9. https://armstat.am/file/article/2nish_06_2023.pdf
10. The Business Research Company, <https://www.thebusinessresearchcompany.com/report/textile-coatings-global-market-report>
11. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏԵՔՍՏԻԼ ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ 2023-2026 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ԾՐԱԳԻՐԸ, Հավելված N 1 ՀՀ կառավարության 2023 թվականի փետրվարի 2-ի N 138 - Լ որոշման, էջ 4:
12. <https://www.statista.com/statistics/440757/export-of-goods-to-armenia/>
13. ՀՀ պետական եկամուտների կոմիտե, <https://www.petekamutner.am/Content.aspx?itn=csCIForeignTradeByProducts>
14. https://www.worldstopexports.com/armenias-top-10-exports/?expand_article=1

А.М. АЙРАПЕТЯН

**ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ И СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ
СФЕРЫ ПРОМЫШЛЕННОСТИ РА**

Анализируется состояние сферы промышленности РА на основе показателей экономического роста, занятости и экспорта. Исследования проводились за последнее десятилетие по некоторым показателям на пятилетней основе.

Ключевые слова: промышленность, промышленная продукция, экспорт, отрасли экономики, показатель сложности экономики.

A.M. HAYRAPETYAN

**TRENDS OF DEVELOPMENT AND PECULIARITIES OF THE
INDUSTRY SPHERE IN RA**

An analysis of the state of the RA industry sphere is carried out, based on economic growth, employment and export indicators. The research is carried out for the last decade, for some indicators, on a five-year basis.

Keywords: industry, industrial products, exports, economic sectors, indicator of economic complexity.

ՀՏԴ 658.14.011.1:336.025

L.U. ՍԱՐԳՍՅԱՆ

**ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԳՐԱՎՋՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՆ՝ «ՍՎԵՏ-ՏԵՔՍ» ՍՊԸ
ՕՐԻՆԱԿՈՎ
(Գյումրի)**

Վերլուծվել է Գյումրիում գործող ռուսաստանյան «Սվետ-Տեքս» ՍՊԸ ձեռնարկության ներդրումային արդյունավետությունը: Այդ նպատակով հետազոտվել և ընդհանրացվել են ներդրումային արդյունավետության և գրավչության տեսական և մեթոդական որոշ մոտեցումներ, բացահայտվել են ձեռնարկության ֆինանսական գրավչության որոշման որոշ առանձնահատկություններ:

Առանցքային բառեր. ներդրումային արդյունավետություն, արտադրական գրավչություն, կադրային գրավչություն, ինովացիոն գրավչություն, ֆինանսական գրավչություն:

Ֆինանսական և տնտեսական ճգնաժամից տնտեսությունը դուրս բերելու պայմաններից է ներդրումների արդյունավետության ապահովումը, ինչը կազմակերպություններին հնարավորություն է տալիս արձագանքել արտաքին և ներքին փոփոխություններին: